
Jelena Kostić Tomović*

Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet
Katedra za germanistiku

BRANISLAV IVANOVIĆ:
TIPOLOGIJA FRAZEOLOŠKIH KOMPONENATA U NEMAČKOM JEZIKU.
BEOGRAD: FOKUS – FORUM ZA INTERKULTURNU KOMUNIKACIJU,
2023, 284 STR.

Prikaz
UDC 811.112.2`373.7(048.83)

Frazeologizmi su jedna od malobrojnih jezičkih pojava koje su podjednako zanimljive i stručnjacima i laicima. Bez obzira na to da li se neko bavi leksičkim istraživanjima, da li predaje maternji ili strani jezik, da li prevodi, piše književne ili neknjiževne tekstove, da li uči strani jezik ili jednostavno želi da obogati rečnik i da se što lepše izražava, frazeologizmi će mu sigurno pre ili kasnije zapasti za oko.

Za lingvistiku frazeologizmi nisu samo interesantna, nego i vrlo relevantna i izazovna tematika. Istraživač koji se odvaži da se s njom uhvati u koštac ubrzo će se suočiti sa njenom izrazitom širinom, koja proističe iz velike raznovrsnosti frazeologizama. Ta raznorodnost osetno usložnjava već i samo određenje pojma, a potom i tipologizaciju ovog segmenta leksike i njegov sveobuhvatan opis.

Između ostalog i zato, frazeologija nudi obilje shvatanja, pristupa, škola i tradicija, čija se tumačenja ponekad ne poklapaju u pojedinostima, a ponekada ni u suštinskim pitanjima. Kao i u drugim sličnim slučajevima, te nepodudarnosti neizbežno dovode do terminološke heterogenosti, ne samo između nacionalnih škola, nego i unutar njih.

Od studija koje čitaocima žele da pruže istinski uvid u frazeološki vokabular jednog jezika, u neki od njegovih segmenata ili u određeni aspekt frazeološke problematike, to zahteva posebno obazriv i temeljan pristup. Autor ne sme oklevati da pođe od samog početka, tj. od temeljnih postavki i od ključnih pojmova, da bi onda, korak po korak, postavio okvir za upoznavanje sa fenomenom na koji želi da se fokusira.

---

* Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, Studentski trg 3, 11000 Belgrade; e-mail: jkostictomovic@fil.bg.ac.rs

---

Upravo takav pristup odlikuje monografiju beogradskog germaniste Branislava Ivanovića „Tipologija frazeološki komponenata u nemačkom jeziku“, iz 2023. godine, kojoj je i posvećen ovaj prikaz.

„Tipologija frazeološki komponenata u nemačkom jeziku“ se sastoji iz tri celine, od kojih prva čitaoca upoznaje sa osnovama frazeologije, druga se bavi strukturom frazeologizama, dok je treća celina posvećena tzv. frazeološki vezanim komponentama, tj. leksičkim elementima koji se u savremenom jeziku javljaju isključivo u sastavu nekog frazeologizma (na srpskom npr. *na kukovo leto, dupke pun* ili *mortus pijan*).

Naravno, kao što možemo zaključiti već na osnovu naslova monografije, ona analizira i opisuje frazeološku leksiku nemačkog jezika. Iz nemačkog potiču i svi primeri, ali se niz informacija i zaključaka može primeniti i na druge evropske jezike. Kako je knjiga pisana na srpskom jeziku, izlaganje mogu pratiti ne samo germanisti i ostali poznavaoци nemačkog jezika, već svi lingvisti i filolozi sa srpskog i srodnih govornih područja.

Prvoj celini pripadaju poglavlja „Diferencijalna obeležja frazeologizama“ (str. 17–61), „Pitanje klasifikacije frazeologizama“ (str. 62–65) i „Frazeološke supklase“ (str. 66–113). Najkraće rečeno, u njoj se čitalac upoznaje sa osnovnim svojstvima frazeologizama, sa mogućnostima za njihovo razgraničenje u odnosu na ostale grupe reči, kao i sa njihovim brojnim podvrstama. Sve ovo su izrazito zanimljiva, često i krajnje složena pitanja.

Naime, slikovitost, koja odlikuje prototipične frazeologizme, leksemama ovog tipa daje izuzetan stilski potencijal, kao i moć da bude raznovrsne svesne, polusvesne i nesvesne asocijacije. To im obezbeđuje značenjsku širinu i izražajnost sa kojom se retko koja jednočlana leksema (reč) može meriti.

Ako nekome kažemo *ustani rano, da bi uradio sve što treba*, to neće zvučati tako efektno kao poznata poslovice *ko rano rani, dve sreće grabi*. Tvrdnja *to je opštepoznato* ne može se meriti sa upečatljivošću frazeologizma *to znaju i ptice na grani*, baš kao što glagol *očajavati* nema ekspresivnost izraza *čupati kosu*, a formulacija *trošiti previše* ne dostiže slikovitost izraza *bacati pare kroz prozor*.

Svako ko je ikada pokušao da sagovorniku pruži celovite informacije o nekom izrazu iskusio je koliko značenje frazeologizma može biti neuhvatljivo. Kako biste nekome ko tek uči srpski objasnili šta znače izrazi *ja tebi serdare, ti meni vojvodo* i *vaditi nekome dušu na kašičicu*? Ili kako biste nekome ko uči nemački približili

značenje izraza *mit jemandem Pferde stehlen können*¹, *die dümmsten Bauern haben die dicksten Kartoffeln*³ i *alles hat ein Ende, nur die Wurst hat zwei*²? Kada i kako možemo da ih koristimo, a da time ne zbunimo sagovornika, da ga ne uvredimo, da ne ispadnemo nepristojni ili smešni, nego da doprinesemo ostvarenju našeg komunikativnog cilja?

Kao verbalne slike, frazeologizmi imaju jedinstvenu sposobnost da deluju plastično jasno, istovremeno ostavljajući i podosta prostora za interpretaciju. Da li je neka *prinčeva na zrnu graška* samo izuzetno fizički nežna, ili je psihički (pre)osetljiva, ili je čak zahtevna i razmažena? Kada kažemo da je neko *gajio guju u nedrima*, u čemu se konkretno sastojala nezahvalnost prema naivnom dobročinitelju i kolike su tačno bile njene razmere? Ako neko *slegne ramenima*, da li to znači da nešto ne zna, da li je nemoćan, ravnodušan, ili sve to zajedno? Odgovor nam može dati kontekst, ali baš kao što je lepota u oku posmatrača, tako je i tumačenje značenja frazeologizama na kraju često prepušteno uhu slušaoca.

U skladu sa stanovištem koje, s punim pravom, dominira u savremenoj germanističkoj lingvistici, B. Ivanović se opredeljuje za shvatanje prema kome se u frazeologizme ubraja „svaka polikomponentna, leksikalizovana, reproduktivna i relativno stabilna struktura jedinstvenog značenja, različite komponentske i morfosintaksičke strukture koja fakultativno može pokazivati i određeni stepen idiomatičnosti“ (str. 61). Ova definicija ujedno eksplicira i sva obeležja frazeologizama, koja se potom dele na obligatorna i fakultativna.

Obligatorna obeležja, tj. kriterijumi koje svi frazeologizmi moraju ispuniti u potpunosti, jesu polikomponentnost, leksikalizovanost i reproduktivnost. Drugim rečima, da bismo neku grupu reči svrstali među frazeologizme, ona se mora sastojati bar od dve komponente, a mora biti i dobro poznata govornicima odgovarajućeg jezika, što im omogućava da je razumeju i da je aktivno koriste kad god se za tim ukaže potreba.

Stabilnost je takođe neophodna osobina frazeologizama, ali je gradualnog karaktera. To znači da je sve kategorije frazeologizama ne ispunjavaju u podjednako meri. Primera radi, dok je izraz *kom obojci, kom opanci* potpuno stabilan, tj. ne

---

¹ Doslovno značenje frazeologizma *mit jemandem Pferde stehlen können* bilo bi ‘moći s nekim krasti konje’. Ovaj izraz vezan je za jezik neformalne komunikacije, a označava da u neku osobu imamo apsolutno poverenje, tako da zajedno sa njom možemo da radimo sve što poželimo, da sa njom možemo da se upustimo u bilo šta.

³ Frazeologizam *die dümmsten Bauer haben/ernten die dicksten/größten Kartoffeln* doslovno bi značio ‘najglupiji seljaci imaju/gaje najveće krompire’. Upotrebljavamo ga kada želimo da prokomentarišemo da je neka osoba potpuno nezahvalna i bez ikakvog truda ostvarila neki uspeh.

² Izraz *alles hat ein Ende, nur die Wurst hat zwei* (doslovno: ‘svemu jednom dođe kraj, samo kobasica ima dva kraja’) znači ‘sve se jednom mora završiti’, ‘svemu dođe kraj’.

---

može se ni proširivati, ni skraćivati, niti modifikovati na bilo koji drugi način, izraz *dati savet* dozvoljava varijacije, pre svega atribuiranje imenice *savest*: *dati dobar savet*, *dati dobronameran savet*, *dati loš savet* itd.

„Tipologija frazeoloških komponenata u savremenom nemačkom jeziku“ frazeologzime razvrstava polazeći od stava da „danas aktuelni širi koncept frazeologije, u suštini sveden na obrazac da je svaka višečlana leksikalizovana struktura frazeologizam“ zahteva „pluralizam kriterijuma za klasifikaciju“ (str. 63). Ova klasifikacija kombinuje semantičke, formalne, etimološke i pragmatičke kriterijume, da bi uz prototipičine frazeologizme, poput poslovice i idioma, obuhvatila i sve druge, pa i neidiomatizovane ustaljene izraze, kao što su: *privesti kraju*, *pružiti pomoć*, *pasti na pamet*, *nema na čemu* itd.

Na taj način dolazimo do gotovo 20 tipova frazeologizama: globalni idiomi, komponentni idiomi, kinegrami, pseudokinegrami, komparativni frazeologizmi, idiomatizovane rečenice, poslovice, toposi, krilatice, terminološki frazeologizmi, onimijski frazeologizmi, funkcionalni glagolski spojevi, kolokacije, geminatni frazeologizmi, frazeošabloni, komunikativni frazeologizmi i strukturni frazeologizmi. Sve ove klase monografija detaljno opisuje, uz obilje primera. Takođe, ona ih brižljivo analizira, što čitaocu omogućava da bez teškoća prati izlaganje, da u potpunosti sledi argumentaciju, i da jasno raščlani čak i međusobno relativno srodne tipove frazeologizama.

Druga tematska celina (str. 114–176) bavi se elementima od kojih se sastoje frazeologizmi – takozvanim frazeološkim komponentama, svojstvima tih elemenata i strukturom frazeologizama. Frazeološke komponente su reči, mada ne moraju nužno imati isti oblik i značenje kao u samostalnoj upotrebi, a neke se čak uopšte ne koriste samostalno.

Ova celina – koju čini samo jedno, ali zato vrlo obimno poglavlje, pod naslovom „Komponentska struktura frazeologizama“ – nudi nam i mogućnost da se upoznamo sa tipovima frazeoloških komponenata, kao i sa različitim strukturama frazeologizma, u zavisnosti od toga kakve frazeološke komponente ulaze u njihov sastav. Ona će biti posebno zanimljiva germanistima, zbog detaljnog pregleda strukturnih tipova nemačkih frazeologizama, koji pruža odličan uvid i u dominantne i u slabije frekventne mehanizme frazeoderivacije u tom jeziku.

Završnu celinu monografije (str. 177–253) čine četiri poglavlja: „Frazeološki vezane komponente“, „Fenomen automatizacije frazeološki vezane komponente“, „Odnos između slobodnih i vezanih frazeoloških komponenata“ i „Zaključna

---

razmatranja o frazeološki vezanim komponentama". Ova celina je posvećena elementima koje srećemo u jednom frazeologizmu ili eventualno u nekoliko njih, a koji pritom „van frazeologizma u sistemskom smislu ne postoje kao slobodne lekseme u savremenom standardnom nemačkom jeziku, ili ne postoje u specifičnom fonetskom i morfološkom, a frazeološki vezanom obliku" (str. 184).

Kao što smo već nešto ranije pomenuli, takvi elementi nazivaju se frazeološki vezanim komponentama. Po prirodi stvari, oni su srazmerno malobrojni – dosadašnja istraživanja nagoveštavaju da bi ih u savremenom nemačkom jeziku moglo biti između 300 i 450, i da su to većinom imenice.

Frazeološki vezane komponente javljaju se iz niza razloga: zbog zastarevanja leksema u samostalnoj upotrebi, zbog ulaska frazeologizma koji sadrži dijalekatsku reč u standardni jezik, zbog promena formalne prirode kroz koje reč prođe kao leksema, dok frazeologizam čuva stariji oblik (npr. raniji gramatički rod ili starije fleksivne nastavke), zbog toga što se neka pozajmljenica u nemačkom jeziku koristi isključivo u okviru određenog frazeologizma itd.

Evo nekoliko primera. Frazeologizam *keinen Hehl aus etwas machen* ('ne skrivati nešto'), koji se i danas često upotrebljava, sadrži imenicu *Hehl* ('tajna'), koja se odavno više ne koristi samostalno. Imenica *Weg* ('put') zadržala je unutar frazeologizma *auf dem besten Wege sein* ('biti na najboljem putu') stari nastavak za dativ jednine *-e*, dok danas njen dativ glasi isto kao i nominativ – *Weg*. Pozajmljeni elementi *ad acta* i *Carte blanche* u nemačkom se koriste isključivo u sklopu izraza *ad acta legen* ('staviti *ad acta*') i *jemandem Carte blanche geben* ('dati nekome *carte blanche*'). Pojedini deminutivi realno se koriste isključivo kao deo nekog frazeologizma, kao npr. *Mütchen*, deminutiv imenice *Mut* ('raspoloženje'), koji u praksi srećemo samo u izrazu *sein Mütchen an jemandem kühlen* ('istresti bes na nekome').

Osim što se bavi vrlo složenom i naučno još nedovoljno istraženom pojavom, što je svakako vrednost po sebi, ovaj deo knjige donosi celovit pregled frazeološki vezanih komponenata nemačkih frazeologizama, i to na osnovu multidisciplinarnе analize (fonetske, morfološke, etimološke, sintaksičke, semantičke itd.), kako sinhronе, tako i dijahronе, sa obiljem primera. Takođe, ovaj deo nam pruža tipologiju frazeološki vezanih komponenata u nemačkom jeziku, uz iscrpan opis svakog tipa. Na taj način stičemo potpuni uvid u frazeološki vezane komponente, sa svih aspekata koji utiču na njihovu ulogu u leksici nemačkog jezika (značenje, upotreba, frekventnost itd.).

Sve u svemu, slobodno možemo reći da monografija „Tipologije frazeoloških komponenata u nemačkom jeziku“ svedoči o autorovom suverenom poznavanju i novije i starije frazeološke literature, pre svega nemačke i srpske, kao i o velikoj pažnji s kojom on razmatra različita polazišta i tumačenja, da bi ih potom, dopunjena vlastitim uvidima, sintetizovao u sveobuhvatan zaokružen sistem.

Zahvaljujući, s jedne strane, svojoj celovitosti i iscrpnosti, a sa druge strane oklonosti da je napisana na srpskom jeziku „Tipologija frazeološki vezanih komponenata u nemačkom jeziku“ čitaocima u Srbiji i okolnim zemljama pruža priliku da se upoznaju i sa tradicionalnim i sa najnovijim tokovima u germanističkoj frazeologiji i sa njenim odgovorima na neka suštinska pitanja. Takođe, ova knjiga nudi pregled frazeološkog vokabulara savremenog nemačkog jezika, njegovog bogatstva i raznovrsnosti, kao i svojstava nemačkih frazeologizama. Na kraju, ona nam predstavlja niz specifičnih momenata, konkretno strukturu nemačkih frazeologizama, elemente iz kojih se oni sastoje i, najdetaljnije, poseban tip elemenata koji se nazivaju frazeološki vezanim komponentama.

Čitaoci kojima je prvi korak ili primarni cilj da steknu opštu sliku o germanističkoj frazeologiji ili o frazeološkom vokabularu nemačkog jezika, najznačajniji je svakako prvi deo knjige, koji će im obezbediti izuzetno dobre osnove na oba ova polja. Druga celina posebno će privući domaće germaniste kojima je potreban razrađen aparat za analizu strukture frazeologizama iz morfološke i morfosintaksičke perspektive, uz odgovarajuća terminološka rešenja. Premda je njena tema usko specifična, treća, naslovna celina čitaocima ne informiše samo o frazeološki vezanim komponentama u savremenom nemačkom jeziku, već im otvara i put ka dubljem razumevanju frazeoderivacije (građenja frazeologizama) i uticaja dijahronih faktora na frazeološki vokabular.

Detaljnost opisa i složenost analize u „Tipologiji frazeološki vezanih komponenata u nemačkom jeziku“, kao i multidisciplinarni karakter studije, svakako je najpre preporučuju već oformljenim istraživačima sa čvrstim teorijskim osloncem u svim fundamentalnim oblastima nauke o jeziku, ali i svima koji imaju ambiciju da to postanu, tj. studentima doktorskih studija, pa i talentovanim i predanim studentima master-studija.

Sve u svemu, „Tipologija frazeološki vezanih komponenata u nemačkom jeziku“ je izuzetno široka i temeljna studija koja će nesumljivo dugo biti aktuelna kao nezaobilazan izvor za sva frazeološka istraživanja u srpskoj germanistici i u germanistici okolnih zemalja.

Osim u štampanom obliku, knjiga je, u elektronskoj verziji, dostupna na sajtu udruženja FOKUS – Forum za interkulturnu komunikaciju, u otvorenom pristupu (<https://tinyurl.com/4bx3ezmx>).

Primljeno: 20. 9. 2023.

Prihvaćeno: 25. 11. 2023.